

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์
เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕

THE DEVELOPMENT OF PROJECT-BASED LEARNING ACTIVITIES
THAT PROMOTE ANALYTICAL THINKING SUFFICIENCY ECONOMY
SOCIAL STUDIES, RELIGIOUS STUDIES AND CULTURE GRADE 5

มยุรฉัตร พิวอ่อนดี^๑ Mayurachat Pewondee

บทคัดย่อ

วิจัยการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้า ดังนี้ ๑) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ๒) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่มีการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ๓) เพื่อเปรียบเทียบการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ๔) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แบบโครงการ โดยทำการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๑ ห้อง นักเรียนทั้งหมด ๒๔ คน โรงเรียนสาธิตเทศบาลบ้านเขตนวัน สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้มาโดยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ๑) บทเรียนสำเร็จรูปเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหมด ๘ เรื่อง ๒) แผนการจัดการเรียนรู้จำนวน ๘ แผน ๓) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง

^๑ โรงเรียนสาธิตเทศบาลบ้านเขตนวัน

๔) แบบทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ๕) แบบสำรวจความพึงพอใจของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ การหาคุณภาพ
ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ความเที่ยงตรง ความเชื่อมั่น ความยาก และอำนาจจำแนก
สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

๑) กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีประสิทธิภาพ ๘๒.๒๐/๘๑.๒๕ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์
ที่กำหนดไว้ ๘๐/๘๐

๒) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการ
คิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ ๐.๐๑

๓) ผลการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการ
ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ ๐.๐๕

๔) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอน
ด้วยบทเรียนสำเร็จรูป อยู่ในระดับ มาก ($X=๔.๒$)

คำสำคัญ : การพัฒนากิจกรรม, การเรียนรู้แบบโครงการ, ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์,
เศรษฐกิจพอเพียง

This research on the development of learning activities was by using the project approach to promote critical thinking of sufficiency economy for the social studies, religion and culture subject group at Matthayom 5 purposed. The study comprised of 1) the development of learning activities by using the project approach to promote critical thinking of sufficiency economy for the social studies, religion and culture subject group at Matthayom 5, in the second semester of the year 2018 based on the 80/80 efficiency criterion; 2) comparison between pre-test and post-test for Matthayom 5 students who learned through learning activities by using the project approach to promote critical thinking; 3) correlation between the critical thinking skills before and after the learning activities by using the project approach relating to the sufficiency economy; 4) the study of students' satisfaction towards the learning activities by using the project approach to promote critical thinking of sufficiency economy. The sample group included twenty-four Matthayom 5) students from a class at Sathit Thetsaban Ban Chetawan School, Educational Office of Phrae Municipality in Phrae Province. They were selected by using random cluster sampling. The tools in this research consisted of 1) the programmed instruction of sufficiency economy for eight topics 2) eight learning management plans, 3) the achievement test of sufficiency economy, 4) a critical thinking skill test, and 5) a survey of satisfaction of the Matthayom 5 students towards the development of learning activities by using the project approach to promote critical thinking of sufficiency economy. The tools were qualified by validity, reliability, difficulty, and distribution. The statistics for data analyzed were mean and standard deviation.

Based on the research, the findings are as follows:

- 1) The development of learning activities by using the project approach to promote critical thinking of sufficiency economy had an efficiency at 82.20/81.26 following the 80/80 efficiency criterion.

- 2) According to the achievement test after the development of learning activities by using the project approach to promote critical thinking of

sufficiency economy, the post-test result was higher than the pre-test with a statistical significance at 0.01.

3) Concerning the critical thinking skill of the students after learning from the activities by using the project approach to promote critical thinking of sufficiency economy, the post-test was higher than the pre-test with a statistical significance at 0.05.

4. Matthayom 5 students were satisfied with the programmed learning activities at a high level ($X=4.2$).

Keyword : Activity development, Project-based learning,
Promote analytical thinking, Sufficiency economy

บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต เศรษฐกิจกำลังมีปัญหา น้ำมันแพงขึ้น ของกินของใช้มีราคาแพง น้ำและไฟฟ้าก็มีราคาแพงขึ้นเรื่อยมา จากสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้ประเทศไทยอยู่ในขั้นวิกฤติ เพราะประเทศไทยผลิตน้ำมันมาไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนทั้งประเทศ จึงจำเป็นต้องนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ เพื่อนำมาใช้ในการผลิตไฟฟ้า น้ำและน้ำมันเชื้อเพลิงในการคมนาคมขนส่ง ในกรณีนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำเสนอนโยบายเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น เพื่อให้คนไทยได้รู้จักประหยัด รู้จักใช้สิ่งที่จำเป็น ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง รวมทั้งใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งน้ำ ไฟฟ้า และเชื้อเพลิงอย่างระมัดระวังไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาโรงเรียนสาธิตเทศบาลบ้านเซตวัน สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นอีกโรงเรียนหนึ่งที่มีการรื้อฟื้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการเข้าสู่การเรียนการสอน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปลูกฝังการประหยัดให้กับนักเรียน

ผู้ศึกษาค้นคว้าในฐานะครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ในปัจจุบันใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือย ไม่มีความตระหนักถึงคุณค่าของเงิน การประหยัดอดออม การใช้ชีวิตแบบพอเพียง จึงได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า เรื่อง เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อปลูกฝังให้

นักเรียนรู้จักประหยัดตั้งแต่เด็ก เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนสาธิตเทศบาลบ้านเขตวัน สังกัด กองการศึกษาเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๒ ห้อง จำนวน ๔๘ คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนสาธิตเทศบาลบ้านเขตวัน สังกัด กองการศึกษาเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๑ ห้อง จำนวน ๒๔ คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มี ๔ ชนิด ได้แก่

๑. กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ จำนวน ๘ เล่ม

๑.๑ เล่มที่ ๑ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง

๑.๒ เล่มที่ ๒ เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๓ เล่มที่ ๓ เรื่อง พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๔ เล่มที่ ๔ เรื่อง โครงการในพระราชดำริ

๑.๕ เล่มที่ ๕ เรื่อง โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

๑.๖ เล่มที่ ๖ เรื่อง โครงการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

๑.๗ เล่มที่ ๗ เรื่อง โครงการปลูกผักสวนครัวในรั้วโรงเรียน

๑.๘ เล่มที่ ๘ เรื่อง โครงการเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์

๒. แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน ๘ แผน แผนละ ๑ ชม. ประกอบด้วย

๒.๑ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง

๒.๓ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๔ เรื่อง โครงการในพระราชดำริ

๒.๕ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๕ เรื่อง โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่

- ๒.๖ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๖ เรื่อง โครงการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่
 - ๒.๗ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๗ เรื่อง โครงการปลูกผักสวนครัวในรั้วโรงเรียน
 - ๒.๘ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๘ เรื่อง โครงการเลี้ยงปลาตุ๋กในบ่อซีเมนต์
๓. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
 ๔. แบบทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์
 ๕. แบบสอบถามความพึงพอใจ

๓. วิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการโดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปใช้ทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑. ขั้นเตรียมการ

ผู้วิจัยได้ชี้แจงที่มาและความสำคัญ ประโยชน์ของการทดลองให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างเข้าใจ ชี้แจงการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ตลอดจนเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสร้างขึ้น ประกอบด้วย

- ๑) กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ จำนวน ๘ เล่ม
- ๒) แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน ๘ แผน แผนละ ๑ ชม.
- ๓) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
- ๔) แบบทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์
- ๕) แบบสอบถามความพึงพอใจ
- ๖) เตรียมนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๔ คน ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนสาธิตเทศบาลบ้านเขตวัน สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๒. ขั้นตอนดำเนินการ

ดำเนินการจัดการเรียนรู้ในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน ๘ แผน ทั้งนี้ไม่รวมการทดสอบก่อนเรียน (Pre-Test) และการทดสอบหลังเรียน (Post-Test) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

- ๑) ให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์และแบบทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและผ่านการวิเคราะห์คุณภาพแล้ว โดยใช้เวลา ๖๐ นาที โดยผู้วิจัยดำเนินการจำนวน ๑ คน และผู้ช่วยผู้วิจัยจำนวน ๑ คน สำหรับดูแลและอำนวยความสะดวกให้นักเรียนสามารถปฏิบัติให้ถูกต้องตามคำอธิบายของผู้ดำเนินการทดสอบ เมื่อนักเรียนทำแบบทดสอบเสร็จแล้ว ผู้วิจัยตรวจแบบทดสอบตามเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ ข้อที่ตอบถูกให้ ๑

คะแนน ข้อที่ตอบผิดหรือไม่ตอบหรือตอบเกิน ๑ คำตอบในข้อเดียวกันให้ ๐ คะแนน บันทึกคะแนนที่ได้ลงในแบบบันทึกคะแนน

๒) จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างโดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียน ในช่วงเวลาเรียนปกติ ให้นักเรียนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติตามประสบการณ์การเรียนรู้และเนื้อหาที่กำหนดในแผนการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้จำนวน ๘ แผน ประเมินผลการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ทุกประสบการณ์การเรียนรู้

๓) นำคะแนนที่ได้จากการประเมินประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างเรียน และคะแนนแบบทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์ของเด็กปฐมวัยหลังเรียน มาหาค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_o) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_p) ของแผนการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้

๔) นักเรียนกลุ่มตัวอย่างเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ จนครบทุกกิจกรรมการเรียนรู้ ให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ และแบบทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังเรียน ตรวจสอบให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดและบันทึกคะแนนไว้ และวิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา ดังนี้

๑. การหาประสิทธิภาพ E_o / E_p ตามเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ของกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์

๒. วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่จัดการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ โดยการทดสอบค่าที (t – test Dependent)

๓. วิเคราะห์เปรียบเทียบการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t – test Dependent)

๔. วิเคราะห์ผลความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑) กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีประสิทธิภาพ ๘๒.๒๐/๘๑.๒๕ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ๘๐/๘๐ เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมตามหลักการเรียนรู้แบบโครงการ และยังผ่านการทดลองใช้ (TryOut) ตามขั้นตอนและปรับปรุงมาตามลำดับ จึงทำให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ๘๐/๘๐

๒) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑ ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยออกแบบเนื้อหาให้ง่ายต่อความเข้าใจ โดยเรียงเนื้อหาจากง่ายไปสู่ยาก

๓) ผลการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยออกแบบให้กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน และทำให้ง่ายต่อความเข้าใจ

๔) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ อยู่ในระดับ มาก ($X=๔.๒$) ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงการเป็นวิธีการเรียนที่น่าสนใจเพราะยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อาจทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔.

กิตติชัย สุธาสีโนบล. โครงการ : การจัดการกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็ก. ราชบุรี : โรงพิมพ์ธรรมรักษ์การพิมพ์, ๒๕๕๖.

ฉลองชัย สุวัฒน์บุรณ. การเลือกและใช้สื่อการสอน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕.

ณัฐวุฒิ กิจรุ่งเรือง. ผู้เรียนเป็นสำคัญการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ของครูมีอาชีพ. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕.

ถวัลย์ ราราโกชน. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๖.